

Методика. Практика. Експеримент

Виховання культури демократизму старшокласників засобами телекомунікаційних проектів

Тетяна КАРЛО,

директор Смілянського навчально-виховного комплексу «Загальноосвітня школа I–III ступенів №3 – колегіум» Смілянської міської ради Черкаської області

Олена ЗОЛОТОВЕРХА,

заступник директора Смілянського навчально-виховного комплексу «Загальноосвітня школа I–III ступенів №3 – колегіум» Смілянської міської ради Черкаської області

У процесі становлення демократії в Україні суттєво оновлюються поняття цінностей, орієнтацій, навичок, моделей політичної поведінки та методів політичної діяльності. У демократичному суспільстві політика розглядається як засіб організації суспільного життя, підтримання певного порядку, узгодження інтересів різних спільнот, встановлення їхньої динамічної рівноваги, подолання соціально-політичних суперечностей.

Сприятливим середовищем для консолідації інтересів різних соціальних груп на базі демократичних цінностей та ідеалів, зміцнення демократичного ладу, надання процесу демократизації незворотного характеру є громадянське суспільство, пріоритетна особливість якого полягає в реальній участі громадян в управлінському процесі, місцевому самоврядуванні та контролі за діяльністю органів державної влади.

Розвиток громадянського суспільства у державі безпосередньо залежить від рівня культури демократизму громадян. Актуальність проблеми виховання культури демократизму в кожного громадянина України, зокрема старшокласників, посилюється фактом існування у значної частини населення протилежних і взаємовиключних орієнтацій: прагнення змін і страх перед ними; усвідомлення важливості демократичних перетворень і відмова від участі в них; готовність до діалогу і компромісів в одних випадках і нетерпимість – в інших; потреба

у свободі, що пов'язана з відповідальністю, і звичка до підкорення, підпорядкування директивам зверху; недовіра до держави і сподівання щодо неї [1].

Поділяючи погляди Г.А. Назаренко, ми розглядаємо культуру демократизму особистості як культуру визнання та реалізації демократії, що характеризується суверенністю народу, який обирає владу, впливає на зміст та способи її діяльності, бере участь у прийнятті важливих для держави і суспільства рішень, здійснює контроль за діяльністю державної та місцевої влади, її структур, окремих державних службовців та виборчих посадових осіб. Це в свою чергу зумовлює необхідність поінформованості громадян, прозорості та відкритості процесу розв'язання проблем державної та суспільної значущості, доступу до альтернативних джерел інформації, свободу висловлення громадянами поглядів з важливих суспільно-політичних питань [4; 5].

Вивчення наукових праць А.А. Горелова [2], Р.Т. Мухаєва [3], Г.А. Назаренко [6] та інших дослідників дає підстави стверджувати, що ознаками демократії є реалізація у суспільно-політичному житті демократичних цінностей (прав і свобод громадян, рівності, справедливості тощо), вільні та чесні вибори, підконтрольність владних структур народу, незалежність від впливу державних органів влади ЗМІ та інші джерела інформації, активна участь громадян у суспільно-політичному житті та розвитку громадянського суспільства.

Осмилення концептуальних засад виховання культури демократизму старшокласників, розроблених Г.А. Назаренко, дало можливість педагогічному колективу колегіуму усвідомити, що особистість, якій притаманна культура демократизму високого рівня, – це громадянин демократичної держави, член громадянського суспільства, який сповідує демократичні цінності, відчуває і цінує власну свободу та гідність, здатний визначати пріоритети у своєму житті та має простір для такого вибору, спроможний демократичним шляхом захищати й відстоювати власні права і свободи, взаємодіяти з владними структурами державного та місцевого рівня для розв'язання індивідуальних і колективних проблем у соціальній, економічній, політичній та духовній сферах суспільно-політичного життя. Взаємодія з владою передбачає *ініціювання* проблемних питань та *пропонування способів* їх вирішення, *посильна участь* у реалізації порушеної проблеми та *вплив на владні структури* у разі неспроможності чи небажання розв'язувати нагальні питання життя суспільства та окремих груп громадян [6].

На діагностико-концептуальному етапі дослідно-експериментальної роботи визначення початкового рівня вихованості культури демократизму старшокласників здійснювалось за когнітивним, мотиваційно-ціннісним та поведінково-діяльним критеріями.

Показниками *когнітивного критерію* вихованості культури демократизму старшокласників є: усвідомлені знання сутності демократичних цінностей, законодавства України з питань демократизації суспільного життя; прав, свобод та обов'язків членів громадянського суспільства; принципів правомірної та толерантної поведінки у громадянському суспільстві; шляхів участі особистості як члена громадянського суспільства в реалізації демократії в Україні; способів взаємодії з владою (ініціювання питань, що потребують нагального вирішення, співпраця, механізми впливу на владні структури для поліпшення життя громадянського суспільства).

До показників *мотиваційно-ціннісного критерію* належать: усвідомлення учнями абсолютної цінності прав і свобод людини, громадянина та інших демократичних цінностей, себе як громадянина України, спроможного впливати на ситуацію в державі, взаємозалежності інтересів окремих людей, соціальних груп у громадянському суспільстві; лояльне і водночас вимогливе ставлення до влади, законослухняність; почуття власної гідності, відповідальності, гуманізм, толерантність.

Показниками *діяльно-практичного критерію* вихованості культури демократизму старшокласників виявлені: готовність до самовизначення, самовираження і самореалізації в умовах громадянського суспільства; вміння критично сприймати соціально-політичну інформацію; здатність орієнтуватися у проблемах життя громадянського суспільства; вміння висловлювати і відстоювати власну думку з питань демократизації суспільного життя;

активна позиція щодо необхідності брати участь у демократичних перетвореннях; вміння взаємодіяти з владою щодо практичної реалізації прав і свобод людини та громадянина; готовність відповідати за власні рішення та їх наслідки у дорослому житті, демократичними способами захищати й відстоювати власні права і свободи [*там само*].

Розробляючи функціонально-змістову модель виховання культури демократизму старшокласників, ми усвідомлювали необхідність створення в навчальному закладі атмосфери визнання суверенності кожної особистості учня як абсолютної цінності, реального дотримання прав і свобод дітей, забезпечення їхнього права вільно висловлювати власні думки і відстоювати свої інтереси, а також через шкільне учнівське самоврядування брати посильну участь в процесі прийняття рішень, що стосуються життєдіяльності школярів як зростаючих громадян України.

Ми враховували також той факт, що останніми роками владними структурами розробляється Концепція розвитку електронного урядування в Україні, що передбачає запровадження не лише системи електронного документообігу, а й технологій надання адміністративних послуг населенню через мережу Інтернет, налагодження спілкування влади і громадян в режимі онлайн, посилення прозорості діяльності влади, надання більш широких можливостей суспільству брати участь у процесі прийняття рішень, обговоренні прийнятих нормативних актів.

Переконані, що учні старших класів, які через декілька років розпочнуть самостійне доросле життя, мають бути готовими до такого формату спілкування і взаємодії з владою. З огляду на це було прийнято рішення про необхідність більш активного запровадження інформаційно-комунікаційних технологій у навчально-виховний процес, виховання культури демократизму старшокласників зокрема.

Особливе місце серед ІКТ належить телекомунікаційним проектам, що інтегрують значну кількість технологій використання комп'ютера і мережі Інтернет. Телекомунікаційний проект розуміємо як спільну пізнавальну, дослідницьку, суспільно корисну, творчу або ігрову діяльність учнів-партнерів, що організується на основі телекомунікації, має проблему, мету, узгоджені методи, способи діяльності, спрямовані на досягнення загального результату.

Розроблена педагогічним колективом колегіуму спільно з науковим керівником експерименту функціонально-змістова модель виховання культури демократизму старшокласників була спрямована на використання виховного потенціалу практико орієнтованих телекомунікаційних проектів для організації продуктивного спілкування учнів, формування почуття корисності для громадянського суспільства в цілому та окремих людей, розвитку соціальної активності, вироблення особистого погляду на суспільні події, налагодження спілкування та співпраці з владними структурами, органами місцевого самоврядування та громадськими

організаціями для вирішення проблемних питань у різних сферах життя громадянського суспільства.

Усі компоненти згаданої моделі підпорядковуються загальній меті, що полягає в підвищенні ефективності виховання культури демократизму старшокласників засобами телекомунікаційних проектів. У контексті реалізації означеної мети діяльність педагогічного колективу спрямовувалася за такими основними напрямками:

- розроблення циклу телекомунікаційних проектів, спрямованих на формування когнітивного, мотиваційно-ціннісного, діяльнісно-практичного компонентів культури демократизму старшокласників;
- створення інформаційно-комунікаційного виховного простору для виховання культури демократизму учнів старших класів на основі телекомунікаційних проектів;
- розроблення методики реалізації телекомунікаційних проектів у вихованні культури демократизму особистості;
- здійснення моніторингу ефективності використання телекомунікаційних проектів у вихованні культури демократизму старшокласників.

Для ефективного вирішення завдань дослідно-експериментальної роботи було проведено такі заходи методичного спрямування: *навчальний семінар* «Методика здійснення моніторингу ефективності реалізації мультимедійних проектів», *методичний практикум* «Особливості створення мультимедійних проектів, спрямованих на виховання культури демократизму старшокласників», *майстер-клас* «Методика організації роботи дистанційних спецкурсів, інтернет-гуртків», *«круглий стіл»* «Запровадження телекомунікаційних проектів як умова підвищення ефективності виховання культури демократизму старшокласників», *науково-практичний семінар* «Роль телекомунікаційних проектів у вихованні культури демократизму старшокласників як зростаючих громадян України».

У рамках оволодіння педагогічними працівниками колегіуму новими технологіями навчання з використанням інформаційно-комунікаційних технологій десять учителів пройшли тренінг за програмою «Intel. Навчання для майбутнього», 35 педагогів опанували програму «Цифрові технології», два вчителі – програму «Сходінки до інформатики».

Ефективному вирішенню завдань експерименту сприяла також забезпеченість закладу комп'ютерною технікою: кабінет інформатики оснащений сучасним навчальним комп'ютерним комплексом, у кожному навчальному кабінеті та бібліотеці є комп'ютери, під'єднані до мережі Інтернет, у декількох аудиторіях – мультимедійні дошки. Крім того, у цілому в колегіумі створено локальну мережу.

Семінар класних керівників

Вчителі історії та правознавства брали участь в обласних Інтернет-семінарах «Досвід організації проектної діяльності як засобу формування демократичних цінностей старшокласників», «Використання інформаційно-комунікаційних технологій у викладанні предметів суспільно-гуманітарного циклу», що проводились на Черкаському освітянському порталі.

За результатами копіткої методичної роботи, спрямованої на підготовку педагогів до виконання завдань дослідно-експериментальної роботи, видано посібник «Методичні поради щодо створення та використання телекомунікаційних проектів у вихованні культури демократизму старшокласників».

З метою підвищення рівня *когнітивного компонента* вихованості культури демократії учнів старших класів реалізовано телекомунікаційний проект «Громадянська взаємодія у віртуальній мережі» (http://smila-nvk3.edukit.ck.ua/proektna_diyalnistj/proekt_gromadyansjka_vzayemodiya_u_virtualnij_merezhi/). До їхньої уваги та подальшого обговорення було запропоновано статтю О.А. Піддубчак «Нові форми комунікації державних інститутів та громадянського суспільства в контексті впровадження «електронного уряду», в якій детально висвітлюються ідеї активізації участі державних інститутів та державних службовців у нових соціальних спільнотах – соціальних мережах. Автор статті розглядає подальше впровадження концепції електронного урядування, що має виходити за межі простої комп'ютеризації діловодства, виводити державні структури на новий рівень комунікації із суспільством. У ході обговорення цієї статті старшокласники висловлювали свої міркування, переважно щодо можливостей використання електронного урядування для розв'язання проблем соціального життя місцевої громади. Поряд із цим у рамках проекту відбулося обговорення ролі соціальних мереж в організації участі громадян в управлінні державою.

Ця форма роботи дала змогу учням накопичити систему знань щодо значення інтернет-ресурсів у громадській діяльності українців та співпраці з владою.

Розвиток *мотиваційно-ціннісного* компонента вихованості культури демократизму старшокласників забезпечували телекомунікаційні проекти «Цінності демократії у житті місцевої громади», «Роль громадських організацій у становленні та розвитку демократії в Україні» (http://capenkocolegiym.blogspot.com/p/blog-page_18.html). Учні та вчителі брали участь в обговоренні проблем виховання та самовиховання громадянської політичної культури, становлення громадського руху як чинника розвитку демократії в Україні, ролі громадських організацій у соціальній, економічній, політичній та духовній сферах життя суспільства. Молодь обговорювала результати досліджень ролі різних громадських організацій у житті місцевої громади, а також те, що має найбільший вплив на діяльність міської влади. Така форма роботи засвідчила зацікавленість учнів досвідом функціонування громадських організацій не лише у рідному місті, а й в інших регіонах України, а також можливістю їх впливу на суспільне життя кожної громади.

У рубриці «Громадське обговорення» старшокласники разом з педагогами осмислювали проект нової Концепції громадянської освіти та виховання в Україні, що також сприяло мотивації на самовдосконалення з питань підготовки до реалізації у дорослому житті демократичних засад нашої держави.

Діяльність шкільного інтернет-клубу для старшокласників «Ми – різні, ми – рівні» (http://capenkocolegiym.blogspot.com/p/blog-page_9951.html) спрямовувалась на усвідомлення учнями особливостей соціальної сфери життя громадянського суспільства. Зокрема, учасники мультимедійного проекту з проблем гендерної рівності мали змогу ознайомитися з міні-лекціями «Антична сім'я», «Від ролі «нікого» – до партнерської сім'ї», «Історія шлюбу в Україні», взяти участь у тестуванні «Стать чи гендер», рольовій грі «Презентація особистого гендерного образу», дискусії на форумі «Гендерні ролі: як та чому вони змінюються». Ці форми роботи у рамках телекомунікаційного проекту дали можливість старшокласникам усвідомити, що практичне застосування гендерної рівності (рівна та паритетна участь чоловіків і жінок у суспільно-політичному житті) є центральним поняттям сталого розвитку громади та поліпшення умов життя.

Формуванню *діяльнісно-практичного* компонента культури демократизму старшокласників сприяв телекомунікаційний проект «Ініціюємо співпрацю з владою» (http://smila-nvk3.edukit.ck.ua/proektna_diyaljnistj/teleproekt/), основною метою якого було дослідження стану реалізації демократичних цінностей у житті місцевої громади, висвітлення проблем благоустрою рідного міста, участі учнівської молоді у загальноміських акціях та інших суспільно корисних заходах, розміщення

фоторепортажів про свою діяльність щодо поліпшення життя громади міста.

Діяльність шкільного інтернет-клубу «Моя громадянська позиція» (http://smila-nvk3.edukit.ck.ua/proektna_diyaljnistj/internet-club/) надала змогу учням старших класів вільно висловлювати свої думки щодо запитань: Від кого (або від чого) залежить рівень демократії в Україні? Чи вважаєте Ви себе учасником демократичних процесів в Україні? Які проблеми життя українського суспільства є найбільш важливими? На сторінках цього інтернет-клубу вони також осмислювали досвід взаємодії з владою як у реальному форматі, так і через віртуальну мережу, обмінювалися думками щодо ефективності такої взаємодії.

Комплексно всі компоненти культури демократизму учнів старших класів формувались у ході занять за факультативним курсом «Вчимося демократії» (автор – керівник експерименту Г.А. Назаренко). На «уроках демократії» учні «поринали» у світ, який доступний переважно дорослим. Шляхом організації ділових ігор брали участь у виборах народних депутатів та Президента країни, засіданнях Верховної Ради та Кабінету Міністрів, у створенні законопроектів та прийнятті державних рішень з питань, що турбують молоде покоління. Навчання демократії дало змогу здобути навички політично активного учасника державного процесу та свідомого громадянина. На основі факультативного курсу в учнів формується громадянська позиція, ініціативність та креативність у різних сферах життя громадянського суспільства. Кожен із них має можливість розкрити свої здібності як оратора, спостерігача, виконавця, брати участь у диспутах та правових дебатах. Здобуті знання старшокласники застосовували на практиці через створення різних проектів, написання статей, обговорення у блогах та під час проведення відео-конференцій.

Опанування курсу «Вчимося демократії» доцільно поєднувалося з позакласною роботою – участю в практико-спрямованих інтернет-проектах, розміщених на розробленому керівником експерименту сайті «Вчимося демократії разом» (<http://democracy.ippro.com.ua>). Учні мали змогу вивчати дистанційно спецкурс «Вчимося демократії», брати участь в інтернет-проектах «Вчимося досліджувати проблеми життя громадянського суспільства», «Вчимося захищати свої права і свободи», «Вчимося взаємодіяти з владою» тощо; висловлювати власні думки на форумі; розміщувати власні есе, вірші, байки, твори на суспільно-політичну тематику (твір-роздум президента шкільного учнівського парламенту Яни Бардиш про участь у засіданнях молодіжного активу міста та обговоренні Закону України «Про розвиток молодіжної політики»), а також розміщувати у фотогалереї «Активність, самостійність, відповідальність» фотозвіти про зустрічі активістів шкільного самоврядування з міським головою В.В. Решетняком, участь в акції «Чисте місто»

з метою прибирання міського парку, ініційована учнями закладу; вибори президента шкільного учнівського парламенту шляхом електронного голосування та ін.

З метою реалізації завдань експерименту у варіативну складову навчальних планів було введено факультативи:

– «Технологія створення науково-дослідницьких проектів» (для учнів 9–11-х класів). Цей факультатив передбачає навчання старшокласників проектуванню пошуково-дослідницьких робіт з оперттям на активні методи навчання, методи розвитку креативного мислення, розвивального і продуктивного навчання, використання ІКТ. Ця оригінальна технологія об'єднала відомі дидактичні та психологічні засади формування творчої особистості учня в певну систему, що сприяє мотивації до саморозвитку, самореалізації особистості, заохочує до проектної діяльності, участі у заходах різних наукових установ та організацій.

– «Основи мас-медіа» для учнів 9–11-х класів, які розпочинають оволодіння професією журналіста на аматорському рівні, співпрацюючи із засобами масової інформації. Програма орієнтована на формування умінь активно спостерігати за подіями у суспільному житті, боротися за справедливість, спілкуватися з цікавими людьми, обговорювати суспільно-політичну інформацію як з однодумцями, так і опонентами, нести відповідальність за власні слова та вчинки.

– «Телекомунікація як мережева взаємодія» (для учнів 9–11-х класів). Цей курс розкриває один із ключових напрямів розвитку людства – до знань, що базуються на принципах свободи слова, вільного доступу до інформації та сприяння культурному різноманіттю. Учні навчалися використовувати Інтернет-ресурси (бази даних, відео та аудіоконтенти) для дослідження та презентації суспільно значущих проблем. Використання ресурсів мережі Інтернет сприяло формуванню в них специфічної логіки мислення, розвитку вмінь відбору, аналізу, систематизації та подальшого використання інформації.

– «Основи демократії» (для учнів 10–11-х класів). Мета курсу – поглиблення знань про Україну як незалежну, суверенну, демократичну, соціальну, правову державу; виховання глибокої поваги до людини, її гідності, рівноправ'я, розуміння взаємозв'язку між правами, свободами й обов'язками людини та громадянина, взаємозалежності прав особи і держави, особливостей та наслідків відносин особи і суспільства.

Ефективність опанування старшокласниками згаданих факультативів забезпечувалася максимальним використанням ігрових ситуацій, пізнавальних завдань, евристичних бесід. Відбувалося активне й свідоме накопичення та узагальнення інформації з різних джерел, організація самостійної пошукової діяльності. Викладання шляхом активної діяльності сприяло формуванню у дітей знань,

умінь і громадянських компетенцій, необхідних для життя в демократичному суспільстві, вільному від порушень прав людини.

Активною є діяльність учнівського парламенту, який ініціював проведення різних заходів, спрямованих на взаємодію з владою: зустрічі з міським головою, відвідування сесії міської ради, зустрічі-звіти депутатів міської ради тощо. Зокрема, під час особистого прийому у міського голови В.В. Решетняка активісти шкільного учнівського парламенту разом з іншими представниками молодіжного активу міста ініціювали питання організації дозвілля, зайнятості молоді у вечірній час та підтримки талановитої молоді. Результатом зустрічі стало збільшення кількості та урізноманітнення гуртків позашкільних навчальних закладів. За поданням міського голови відділ культури міськвиконкому став запрошувати різні творчі колективи, які успішно виступали перед молоддю у міському Будинку культури. А учні – переможці конкурсів всеукраїнського та міжнародного рівнів відтепер отримують щомісячну стипендію міського голови. Директор ЗОШ №3–колегіуму Т.А. Карло, яка є депутатом міської ради, головою постійно діючої комісії з питань освіти, культури, молоді та спорту, підтримала ініціативу молоді щодо участі в акції «Чисте місто». Як результат, було організовано прибирання міського парку силами учнів закладу. Учениця 10-го класу Яна Бардиш, яка є заступником президента молодіжного активу міста, брала участь у засіданнях цього активу, на яких обговорювалися заходи, що плануються у місті, проводилися майстер-класи.

У ході експерименту організовано роботу шкільного прес-центру, який підготував матеріали для радіорубрики та відеосюжети «Три хвилинки зі школи №3». Старшокласники, члени «прес-центру», вивчали громадську думку учнів про шкільне життя, створювали інформаційний банк про життєдіяльність шкільного колективу, рекламували діяльність школи через співпрацю з місцевими засобами масової інформації – газетами «Сміла», «Сміла від А до Я», редакцією смілянського радіо, телестудіями «Тясмин», «Сміла-TV», створювали мережу шкільної преси. Тож щотижня на обласному телеканалі «Рось» у передачі «Агенція теленовін» та на місцевому каналі кабельного телебачення телестудії «Сміла-TV» мешканці міста ознайомлювалися з новинами шкільного життя. Щомісяця гуртківці випускали шкільну газету «Блискавка», на сторінках якої розповідали про новини шкільного життя, організували конкурси, вітали переможців, проводили дискусії на актуальну молодіжну тематику. Прес-центр колегіуму направив власні друковані матеріали, фотозагати, підбірку радіо- та телерепортажів на XIV Національний конкурс шкільних газет та отримав Диплом лауреата конкурсу, а телерепортаж «Новини для Агенції теленовін» став переможцем – посів 1-ше місце у номінації «Кращий телерепортаж».

Компонентами інформаційно-комунікаційного виховного простору для виховання культури

Команда-учасниця правознавчого КВК

демократизму старшокласників, створеного у ході експерименту, стали також:

- українсько-польський проект «Пізнаємо, щоб співпрацювати. В українських школах – про сучасну Польщу», спрямований на ознайомлення учнів та вчителів України з демократичними перетвореннями, що відбулися у Польщі починаючи від 1991 року. У рамках проекту проходили зустрічі представників українських шкіл з польськими партнерами – школами у містах Новограді, Тшебятові, Колобжегу та Щецині. Під час тематичних зустрічей учасники проекту мали можливість поспілкуватися з мером міста Щецина Базилі Бараном, депутатом міської ради Аркадіушем Літвінські, директором Поморської бібліотеки Луцяном Бомблевські, депутатом Сейму Мечиславом Устасяком, представником відділу Публічної Просвіти Інституту Національної Пам'яті Марціном Стефаніком, працівником музею міста Щецина Агнешкою Курч;

- телеміст «Навчаємось будувати демократію в Україні» між Смілянським навчально-виховним комплексом «Загальноосвітня школа I–III ступенів №3 – колегіум» та Шполянським навчально-виховним комплексом «Загальноосвітня школа I–III ступенів №2 – ліцей», під час якого відбувся обмін думками щодо важливості виховання демократичної політичної культури для реальної участі громадян в управлінському процесі та контролі за діяльністю органів державної влади. Старшокласники поділилися враженнями щодо вивчення спецкурсу «Вчимося демократії», який сприяє поглибленню знань та практичних навичок учнів з питань демократизації суспільного життя, та участі у телекомунікаційних проектах сайту «Вчимося демократії разом!», а також презентували ініційовані ними інтернет-проекти. З обох сторін були представлені дослідницькі роботи учнів в рамках експериментальної роботи, які брали участь у конкурсі-захисті МАН і здобули перемогу на міському та обласному рівнях (Анастасія Лавренчук, 10-й клас, «Захист честі, гідності і ділової репутації людини в Україні та Європі: порівняльна характеристика»);

- підпроекти «Мій ідеал громадянина-патріота», «Знаю та реалізую свої права» у рамках інтернет-проекту «Ми – патріоти Черкащини», розміщеного на Черкаському освітянському порталі;

- спільний учнівсько-вчительсько-батьківський дослідницький інтернет-проект «Права і свободи людини і громадянина» (http://smila-nvk3.edukit.ck.ua/proektna_diyalnistj/prava_i_svododi/), головним завданням якого було розміщення старшокласниками досліджених фактів про дотримання чи недотримання прав і свобод громадян в Україні, порівняння з тим, як реалізуються права людини в інших країнах;
- години психолога за темами: «Навчаємось взаємодії», «Я вмію говорити «Ні», «Лідер та влада» тощо.

З метою підготовки батьківської громади до виховання культури демократизму старшокласників в умовах сімейного виховання були проведені *консультації* «Діти та їхні права», «Основні документи (друковані та інтернет-ресурси) про права дітей»; *дні відкритих дверей* «Правова освіта і виховання», «Виховуємо демократичні цінності»; *читацькі конференції* «Конвенція ООН про права дитини», «Права дитини в Україні»; засідання *дискусійного клубу* «Законно і незаконно. Справедливо і несправедливо»; *акція* «Займи правову позицію», організована робота *батьківського інтернет-клубу* «Терези Феміди». Науковий підхід та практичний досвід засвідчують, що створення ефективної системи спільної роботи сім'ї та школи, використання інноваційних форм і методів роботи сприяє формуванню в дітей демократичних цінностей, умінню жити та взаємодіяти у громаді.

У ході дослідно-експериментальної роботи було визначено психолого-педагогічні умови підвищення ефективності процесу виховання культури демократизму учнів старших класів засобами телекомунікаційних проектів:

- підготовка педагогів до використання телекомунікаційних проектів у вихованні культури демократизму учнів, орієнтація вчителів на особистісну модель взаємодії з ними, яка передбачає забезпечення паритетного діалогічного спілкування у навчально-виховному процесі;

- спрямування змісту телекомунікаційних проектів на формування у старшокласників досвіду розв'язання суспільних проблем місцевої громади, готовності до відкритого спілкування з владою; реалізація особистісно-діяльнісного підходу в організації проектної роботи;

- оптимальне поєднання сучасних ІКТ та інших інноваційних технологій у створенні інформаційно-комунікаційного виховного простору для формування культури демократизму старшокласників.

За результатами поточного моніторингу вихованості досліджуваного феномену, що здійснювався в квітні 2013 року, високий рівень вихованості культури демократизму мають 32,7% старшокласників (проти 9,7% на початку експерименту); середній рівень – 43,5% учнів (проти 27,8%), недостатній рівень – 19,9% (проти 56,2%) опитуваних, низький

рівень – 3,9% (проти 6,3%) учнів. Позитивна динаміка всіх рівнів засвідчила ефективність розробленої функціонально-змістової моделі виховання культури демократизму старшокласників на основі використання телекомунікаційних проектів.

Результати дослідно-експериментальної роботи були презентовані на міському семінарі для керівників шкіл міста Сміли «Виховання культури демократизму старшокласників засобами телекомунікаційних проектів». Основні результати дослідження також представлені у методичному посібнику «Школа майбутнього як можливість багатовекторного випереджального розвитку навчального закладу», за який педагогічний колектив колегіуму був нагороджений золотою медаллю на V Міжнародній виставці-презентації «Інноватика в сучасній освіті–2013».

Література

1. *Головатий М.Ф.* Проблеми формування політичної культури молоді в контексті трансформаційних процесів в українському суспільстві / М.Ф. Головатий // Політична культура і політичні партії в Україні: аналітичні розробки, пропозиції наукових та практичних працівників / [Кер. авт. кол. А.І. Комарова, О.М. Рудакевич]. – К., 1997. – Т. 6. – С. 16–19.
2. *Горелов А.А.* Политология в вопросах и ответах: учеб. пособие / А.А. Горелов. – М.: Эксмо, 2009. – 256 с.
3. *Мухаев Р.Т.* Политология. Конспект лекций: учеб. пособие / Р.Т. Мухаев. – Москва: Проспект, 2010. – 224 с.
4. *Назаренко Г.А.* Концептуальні засади виховання культури демократизму старшокласників // Вісник Черкаського університету. – 2011. – №4.
5. *Назаренко Г.А.* Критерії і показники вихованості культури демократизму старшокласників / Г.А. Назаренко // Педагогічний альманах. – 2011. – №12 (ч. 3).
6. *Назаренко Г.А.* Теоретичні засади виховання культури демократизму учнів старших класів загальноосвітніх навчальних закладів [Посібник] / Г.А. Назаренко. – Черкаси: ЧОІПОПП, 2012. – 120 с.

Анонси

Тетяна КАРЛО, Олена ЗОЛотоВЕРХА **Виховання культури демократизму старшокласників засобами телекомунікаційних проектів**

У статті висвітлюється хід та основні результати дослідно-експериментальної роботи всеукраїнського рівня з виховання культури демократизму старшокласників. Педагогічний колектив Смілянського навчально-виховного комплексу «Загальноосвітня школа І–ІІІ ступенів №3 – колегіум» Черкаської області дослідив роль практико спрямованих телекомунікаційних проектів, а також потенційні можливості інших сучасних технологій у вихованні учнів старших класів як громадян, які готові у дорослому житті активно взаємодіяти з владними структурами, органами місцевого самоврядування та громадськими організаціями для вирішення проблем у соціальній,

Візуалізація учасників проекту

Участь у дослідно-експериментальній роботі спонукала нас глибше замислитись над тим, що кожен громадянин країни не тільки може і повинен брати участь в управлінні державою, а також здійснювати контроль за діяльністю органів влади. Нам прикро чути від деяких дорослих людей, що вони не бажають брати участь у різних політичних процесах, тому що, на їхню думку, від них нічого не залежить. Але це не так.

В сучасних умовах інформатизації всіх сфер суспільного життя спілкування влади і громадян стало простішим, адже воно може відбуватись як у реальному житті, так і в режимі онлайн. Тим більше, що керівники влади, зокрема у нашому місті, відкриті для спілкування. Ми, учні старших класів, відчули це на собі. Нами були ініційовані зустрічі з міським головою, на яких обговорювалися питання благоустрою міста, молодіжного дозвілля, підтримки талановитої молоді та інші. В режимі онлайн ми ставили запитання та висловлювали пропозиції до представників міської влади на офіційному сайті Смілянської міської ради.

Як президент учнівського самоврядування школи №3-колегіуму та заступник президента молодіжного активу міста, я брала участь у засіданнях активу за участю представників міської влади, на яких вирішувалися важливі питання життя міста та громади.

Представники міської влади завжди є почесними гостями на заходах, що відбуваються у нашому закладі, переймаються нашими проблемами та поважають наші рішення.

А ми, в свою чергу, усвідомили абсолютну цінність прав людини, свободи особистості, а також те, що ми – громадяни України, які прагнуть самовизначення, самовираження, самоствердження і самореалізації в умовах громадянського суспільства.

*Яна Бардиш,
учениця 10-го класу*

Відуки учасників проекту

Беручи участь у дослідно-експериментальній роботі, ми знайшли дуже багато однодумців-старшокласників з різних міст України, яким також важливо усвідомлювати себе особистостями, спроможними впливати на ситуацію в країні. Саме інформаційно-комунікаційні технології зробили наше спілкування можливим. Ми змогли ознайомитися з напрацюваннями кожного через сайт «Вчимося демократії разом», через інтернет-проекти, інтернет-дебати, інтернет-клуби, створені з метою обговорення позицій різних людей з проблем демократичних перетворень. Зокрема, нами було запропоновано інтернет-проекти, в яких порушувалися питання щодо впровадження «електронного уряду», ролі громадських організацій у становленні демократичного суспільства, питань гендерної рівності та участі молоді у благоустрої міста. А найцікавішим моментом став телеміст «Навчаємось будувати демократію в Україні» між старшокласниками нашого закладу та шполянського ліцею, коли ми могли висловити свої думки, поділитися досвідом співпраці з владою, презентувати інтернет-проекти та дослідницькі роботи, в яких порушуються питання демократичних цінностей у нашій державі.

Результатом такого спілкування стало розуміння того, що всі ми повинні бути активними громадянами і мати активну позицію щодо необхідності брати участь у демократичних перетвореннях, що відбуваються у нашій державі.

*Олександра Гаращенко,
учениця 10-го класу*

економічній, політичній та духовній сферах життя громадянського суспільства.

Ключові слова: демократичні цінності, громадянське суспільство, інформатизація суспільного життя, телекомунікаційні проекти, культура демократизму старшокласників, когнітивний критерій, мотиваційно-ціннісний критерій, поведінково-діяльнісний критерій.

Татьяна КАРЛО, Елена ЗОЛОТОВЕРХА

Воспитание культуры демократизма старшеклассников средствами телекоммуникационных технологий

В статье освещается ход и основные результаты опытно-экспериментальной работы всеукраинского уровня по воспитанию культуры демократизма старшеклассников. Педагогический коллектив Смелянского учебно-воспитательного комплекса «Общественно-образовательная школа I–III степени №3 – колледж» Черкасской области исследовал роль практико-направленных телекоммуникационных проектов, а также потенциальные возможности других инновационных технологий в воспитании учащихся старших классов как граждан, готовых во взрослой жизни активно взаимодействовать с властными структурами, органами местного самоуправления и общественными организациями для решения проблем в социальной, экономической, политической и духовной сферах жизни гражданского общества.

Ключевые слова: демократические ценности, гражданское общество, информатизация общественной жизни, телекоммуникационные проекты, культура демократизма старшеклассников, когнитивный критерий, мотивационно-ценностный критерий, поведенческо-деятельностный критерий.

Tetyana KARLO, Olena ZOLOTOVERKHA

The education of the culture of democracy in senior pupils by means of telecommunication projects

The work deals with the main results of the experimental work of the nationwide level of education the culture of democracy in senior pupils. The teaching staff of Smila educational complex «Secondary school № 3 – Collegium» of Cherkassy Region has examined the role of the practically aimed telecommunication projects and the potential of other modern technologies in the education of high school students as citizens who are ready to interact with government agencies, local governments and community organizations in order to solve the problems in the social, economic, political and moral spheres of civil society.

Keywords: values of democracy, civil society, informatization of public life, telecommunication projects, the culture of democracy senior pupils, cognitive criteria, motivational and evaluative criteria, behavioral and activity criteria.